

Şakin Esengulov

(1940)

Şair, yazar Şakin Esengulov 1940 yılında şimdiki Narın şehrinin Cumgal kasabasına bağlı Kayırma köyünde dünyaya gelmiştir. 1963 yılında Tokmok şehrindeki Kültür Eğitim orta okulundan mezun olmuştur bitirmiştir. 1971 yılında Kırgız Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi Gazetecilik bölümünü dışarıdan okuyup bitirmiştir. 1983 yılında Moskova'daki SSSR Yazarlar Birliği'nin Yüksek Edebî kursunda okumuştur.

Narın şehrinin yerel tiyatrolarının teşkilatlandırma

hizmetinde bulunmuştur.

Eser vermeye şiir yazarak başlamıştır.

ESERLERİ

Adım (Şiirler); Mektep, Frunze, 1972

Ak Şule (Hikâye); Mektep, Frunze, 1974

İz (Hikâye); Mektep, Frunze, 1976

Asil (Hikâyeler ve Piyes); Mektep, Frunze, 1979

İnanış (Biyografik Hikâyeler); Kırgızistan, 1983

Hikâye

KAMBAR HAN

Emi Kambardın özü emes komuzu süylöp cattu...

Küünün ar bir ırgaktarı Azamattın cürögün aralap ötüp, andağı alban okuyalar köz aldına elesteyt. Oturgandar tuncurap - oyluu. Balkim bul küünün tagdırı alarga eçaktan taanış bolgonduktan, anı urmattap ugup oturuşkan. A balkim, Kambardın özündür? Kambar komuzdu koluna aldı degençe, aldınan suu kaptap ötsö dağı kıymıldabay oturuu adadı. Küü çertilip catkanda kokus kimdir biröo başka sözgö köçüp, tanazar etegin kagınıp eşikke çıgıp ketet. "Küünün kadirına cetpegen adamga komuz çertip beker, aga komuz çertilip catabı ce, dagara kaldırap catabı - baarı bir" dep naarazi bolçu.

A bugün uguuçulardın bar bolgonu eköo - ayalı cana bir tuugan ceeni Azamat. Ortodogu aloolongon arça otundun tabınandı ce mekere daamduu keer çaçkan kımızdın küçübü, bolboso, çertilip catkan küünün taasiri, aytor, Azamattın bütökön boyu köögüp, ısıp çıktı. Kapkaktı teep buu sapırıp catkan kazan - uşul küüdöğü bayandalgan albuut turmuşka okşoşot...

"Uayt deseñi!" dep baştağan Kambar komuz çerter aldında ötkön colu. "Calın cürök berenderdin tabınan ot caralıp, Kemengerdin akılınan cer caralğan boluu kerek... Küünün dağı tegin kişi caratpayt. Küünün özün caratkan turmuş. Men emi küünü kökürögündö termetken beregi üç kıl komuzdun kantip caralğanı tuuraluu aytıp bereyin. "Degen soñ ceñin bir az türtün, başın sol cagina kıyşayta oyluu oturup, tuurulgan şadıluu koldoron kıymılga keltiret. Köödönü menen çarası cazı moynu uzun örük komuz Kambarga caraşıp kalat. Azamat uşul, çaşka kelgeni buga okşoş çabılğan komuzdu körbögön. Algaçkı colu körgöndö atasının komuzuna okşoş ketken. Oşondon ulam bul komuzdu karmagısı da, mindan çıkkan küünü ukkusu da kelgen emes. Keçke maal kulundardı celeden ağıtıp, maldı koroogo imerip koygondon kiyin, adattagıday üygö kirip, cıtu buruksugan arça otundu kemegege kalay çağıp koyup, tıbtıttu eçkinin terisinen casalğan bostekti aldına

Artık Kambar'ın kendisi değil kopuzu konuşmaya başladı.

Türkünün her bir nağmesi Azamat'ın yüreğini delip geçip, türküde yaşanan çeşitli olayları hatırlıyor. Orada oturanlar sükunet içinde; düşünceli. Belki bu türkünün kaderi onlar tarafından eskiden beri bilindiğinden, onu hürmetle dinleyip oturuyorlardı. Belki de Kambar'ın kendisidir bunun sebebi? Kambar kopuzu eline aldığı anda, bulunduğu yeri sel bassa da kıpırdamadan oturması adetidir. Kopuz çalarken biri aniden başka bir şey konuşur, dikkat etmezse, eteğini toplayıp çıkar gider. "Türkünün kadrini bilmeyen adama kopuz çalmak boştur, onun için kopuz mu çalınıyor yoksa davul mu güm-bürdüyor aynı şeydir" diyerek memnuniyetsizliğini dile getirir.

Ama bugün onu dinleyenlerin sayısı iki; hanımı ve yeğeni Azamat. Ortada alevlenmiş olan ardıç ağacının sıcaklığından mı, acımış, güçlü kımızın etkisiyle mi yoksa çalınmakta olan türkünün tesiriyle mi bilinmez, Azamat'ın bedenini bir sıcak bastı. Kapağını teperek buhar çıkaran kazan, bu türküde tasvir edilen karışık hayatla benzeşiyordu...

"Heyt desene!" diye başladı Kambar kopuz çalmaya başlamadan önce. "Yalın yürekli erenlerin aleviyle ateş yaratılmış, bilgelerin akıyla dünya yaratılmış olsa gerek... Türkünün hiçbirini insan yaratmaz. Türküyü yaratan hayatın kendisidir. Ben şimdi, türküyü göğsünde saklayan şu üç kılı kopuzun nasıl yaratıldığını anlatayım. Böyle dedikten sonra, yenlerini biraz toplayıp başını sol omzuna doğru eğerek düşünceli oturup çatlamış parmaklı ellerini hareket ettirdi. Gövdesi ile uzun saplı erik kopuz Kambar'a yakışır. Azamat bu yaşa gelene dek böyle yapılmış bir kopuz görmemişti. İlk bakışta babasının kopuzuna benzetmişti. Böyle olunca bu kopuzu tutmak, ya da ondan çıkan melodiyi dinlemek bile istememişti. Akşam olurken taylorları salıverip malları ağıla koyduktan sonra her zaman olduğu gibi eve girip kokusu yayılan ardıç odunlarının bulunduğu tandırı tutuşturup üzerine teneke koyarak tiftik keçisinin

caya salıp caylana oturdu da, "bügün ceenimdin urmatına küü çertip bereyin: atası komuzçu emespi, balkim, Azamat dağı küü canduu çıgaar" dep terisi cazıla bakıldagan. "Kaydağı komuz, - dep oylogon Azamat içinen, - atam bar bolgonu komuzda oynoyt. "Anın köz aldına münözü tünt, çarçı boluu atası elestedi. Üydö komuz çertip oturmanın bir da colu körgön emes. El aspaptar orkestrinin sol cakkı kanatının artkı katarında oturup, küünün kay bir kayrıktarın terin catkanın albette, körgön. Erte menen cumuşka şaşıp ketip, keçinde keç kaytçu. Apası dağı oşondoy ele, orkestrde ırçı. Köbünçö klassikalık ırlardı atkarat. Eköo teñ cumuştan koldoru boşobogonduktan, Azamat köbünçö baldar bakçasında tarbiyalandı. Kiyin internatka berişti, küröş, akırkı uçurda karete boyunca maşıgıp cüröt. "Mından muzikant çıkpayt, şığı çok"deşken ata - enesi. Andan beri altı cıl ötsö da, Azamattan cakşılıktuu sportsmen çıkpadı. "Meyli, öz canına tñ bolot. Birödön tokmok cebey cürgönü cakşı" -deşet azır. Çındığında Azamat eç nersege kızıkpayt. İnternattın mugalimderinen ata - enesinin ayırması coktoy sezilet. Tildese keyibey, mak-tasa kubanbay beykabar cürö берет. Bıyıl cayında turmuştu körüp, kıımız içip es alıp kelsin deşip, uşul tayakesinikine ciberişken. Mında bardığı başkaça: Köykölgön kök şiber, küzgüdüy caltıragan tup - tunuk suu, tümöndögön mal, kırañga tigilgen boz üylör, kelişimdüü casalğan at cabdıktar, cegen tamak - aştarı dağı şaardıkına okşoşpoyt. Bulardın bardığı birigip, beregi tayakesi Kambarın çertken küüsünö taasir kaltırbağan öñdüü. Oşol küünü azır kayradan çertip oturat. Bolgondo da, Azamattın ötünücü boyunca. Oşondon ulam Kambar küünü murdagınan mukam kayrıktarın tak keltirüügö arakettenet.

Başın sol cagına kıyşayta oturğan Kambar kudum oşol cümüktoğu kemengerdin özünö okşoşot. Al tuncurap ünsüz. Anın orduna komuz süylöyt. Azamattın köz aldına mezgil zakımdarı sapırılıp, tulpardın dübürtü kulagına cañırat. Küünün kayrıktarı comoktu taptak süylöp catkan öñdüü...

"...Alardı asıragan uşul cer oşol boydon çaşap kelatat... Ou - u, esepsiz kılım ötpödübü... Anı caratkan adamdın ismi unutulsa dağı küünün özü çaşap kelatkanın aytsañ! Oşol küünü kömököyünö saktagan uşul komuz. Komuzdun caratılışına sebepker bir okuya bolgon. Uлуу aşılış kapiletten caralaarı çın. Al kezde munun uluu açılış ekenin ismi unut bolup, zulum candın atı saktalğanına ne deysifi! Al zulum handın atı dağı Kambar boluptur.

Kambarın calgız uulu tentek çoñyup, it agitıp, kuş salıp dooran sürçü deyt. Kündördün birinde it agitıp, kuş salıp ketken bala üyünö kaytpay kalat. Kambar - han kişi çaptırıp, tuş - tarapka kabar salat. Aradan kündör ötüp,

derisinden yapılan postu altına serip oturdu ve "Bugün yeğenimin şerefine türkü çalivereyim. Babası kopuzcu değil mi, belki Azamat da türkülerini sever" diyerek şakalaştı. "Hangi kopuz? Babam zaten her zaman kopuz çalar ki" diye geçirdi içinden Azamat. Gözünün önüne sakın karakterli, orta boylu babasının hayali geldi. Evde kopuz çalıp oturduğunu bir kez bile görmüş değildi. Halk Çalgıları Orkestrasının, sol kanadının arka sırasında oturup ezginin bazı kısımlarında katıldığını elbette görmüştü. Sabahleyin işe erkenden aceleyle gider; akşam ise geç saatlerde gelirdi. Annesi de aynı işi yapıyordu, orkestranın solistiydi. Çoğunlukla klasik türkülerini söylerdi. İkisinin de işlerinin yoğunluğundan dolayı, Azamat kreşte büyümüşü. Sonra Yetiştirme Yurduna verdiler. O güreş ve son zamanlarda da karate ile meşgul oluyordu. "Bundan müzisyen olmaz, kabiliyeti yok" diyordu annesi ve babası. O günden bu yana altı yıl geçmiş olmasına rağmen, Azamat başarılı bir sporcu olamadı. "Yine de iyidir, hiç olmazsa kendini korur. Başkalarından dayak yemez." diyorlar şimdi. Gerçekte Azamat hiçbir şeye ilgi duymuyor. Yetiştirme Yurdunun öğretmenleriyle anne babası arasında, sevgi yönünden hiçbir fark hissetmiyordu. Kavga etseler üzülmez, övsel-er sevinmez, kendi hâlinde vakit geçirir. Bu yıl yaz tatilinde onu, hayatı tanısın, kıımız içip dinlensin diyerek dayısının evine gönderdiler. Burada her şey farklı; Görkemli yemyeşil otlar; ayna gibi duru sular; hesapsız sayıda hayvanlar; kara kurulmuş beyaz çadırlar; gösterişli hazırlanmış at takımları, hatta yedikleri yemekler bile şehirdekilere benzemiyor. Bunların hepsi bir araya gelip dayısının çaldığı bu türküye tesir etmiş gibi görünüyor. O gün yine kopuz çalıp oturmakta. Bu da Azamat'ın ricası üzerine. Bu sebepten Kambar, türkünün makamlarını daha dikkatli söylemeye çaba gösteriyor.

Başını sol omzuna eğerek oturan Kambar, tıpkı bu masalda bahsedilen bilge kişinin kendisine benziyor. O sükunet hâlinde. Onun yerine kopuz konuşuyor. Azamat'ın gözünden geçmişin hayali uçuşuyor; atların toynak sesleri kulağında çınlıyor. Türkünün ezgileri masalı tam anlamıyla anlatıyor gibi...

"...Onları besleyen şu toprak, geçmişten bu güne varola gelmektedir... Yüzyıllar geçmedi mi... Onu yaratan insanın ismi unutulsa da, ezginin kendisinin hâlihazırda yaşamasına bir baksana! O ezgileri bağrında saklayan da kopuzun kendisi. Kopuzun yaratılışına sebep olan bir olay vardır. Büyük yeniliklerin gerçekleşmesi için bir vesilenin olması şarttır. O dönemlerde bunun büyük yenilik olduğunu kim bilebilirdi ki. Halkın geleceğini düşünen o dönemin yiğitlerinin ismi unutulup zalim hanın isminin kalmasına ne demeli? O zalim hanın adı da Kambar'mış.

Kambar'ın tek oğlunun işe yaramaz, köpek salıp kuş uçurup ava çıkan, devran süren bir kişi olduğunu söylerler. Günlerden bir gün ava çıkan genç geri dönmez. Kambar Han adamlarını gönderip dört bir yana

ay togoşot. Dareksiz cogolgon balasınan tınçı ketken han, cumuray - curtту cıyıp car salat.

- At minüügö caragan erkek koluna carak alıp, menin uulumdu izdep çıksın. Cakşı kabar aytıp kelgen kişiğe öz boyunday altın berem. Kimde kim caman kabar alıp kelse, anın başı kesilet. Kokus eç kim kanday kabar bildirbese, bardıgıñardın başıñar almat, - deyt han.

Atka minöögö caragan erkek tüp kötörgö dürgüp, terdiktey cer koyboy tintip cönöştü. Eçen kün tınımsız tulparlardın dañkanı sapırıldı. "Küünün kayrıgı Azamatın kulagın cañırtıp, başın tegeretet. Azır calgız komuz emes, bütündöy orkestr oynop catkanday tuyuldu. Al tursun atası komuzun kuçaktap, artkı katarda oturganday elestetti. Dañkan sapırılğan argımkatar!... Uayt! Kambar tayakesi dayıma uşitip kıykırat. Oşondo cılkıların dübürtü da şañduu bolo tüşkönsüyt. Azır küünün ırgagındağ argımkatardın dübürtün tıñşap oturup, "uayt!" dep kıykırısı keldi. Küünün taasirin mınçalık murda emnege sezbedi eken?!

Dübürt toktodu. Cım - cırt. Kudum een kalgan erme çöldöy tuyulat. Azangan argımkatardın teri tamçılıp, ümüttön acıragan azamatlar tuncurap turuştu. Terebel mokoçodoy kap - kara. Örttön kalgan daraktardın söñgöktörü sokoyuşat. Kıbır etken can çok. Baardığın aloolongon calındın tili calmap ketiptir. Tegerektegen eldin ortosunda Kambar - handın çala can kuu tayganı kiñildap catat. Arıta erigen kılıç, nayzanın uçu kalıptır. "Bul alaamat tün içinde uktap catkanda bolso kerek" dep tuyuştu el. Uşintip gana tuyuştu. Ündöçkön çok. Ün çıkarıp aytuuga eç kim batına albayt. Canga caman kabar uguzuuga kim batnat, teñiri?! Andan körö duduk bolgon artık. Tümöndögön el çala küygön söñgöktöy seneyişti. Mındayda ooz açıp pikirleşüü dağı korkunuçtuu öndönöt. Alardın erteñi beregi kara koşkul talaaday kapkarañgi ele...

Oşol tuşta kara köönü sapırıp boroon soktu. Çarçağan attar, çaalıkan el taşka aylanganday, kıymılsız. Añgiça cakın ele cerden çıkkan calgız ün botodoy bozdop, tuncuragan eldin cülünün araladı. Aga da köñül burbagan öñdüü, bardığı kıymılsız. Top içinen bir azamat bölünüp bastırıldı da, aligi bozdogon ündü izdep cönödü. Al alıs emes eken. Bet mañdayındağ çala küygön terektin eki butağına kerilgen kıl termelip kalıptır. Kıyası, maymıldın içegisi bolso kerek. Uşintip oylo- du akılman. Boroon küçögön sayın, kuuragan içeginin bozdogonu dağı küçödü. Bozdogon ünüdün ırgağı Kambar - Handın uulunun kaygılıu ölümün aytıp catkanday sezilet. Bul keremettüü dobuş uluu işke caray turganına közü cetken akılman, attan ırgıp tüşüp, şapa - şupa işke kirişti. Kuuragan döñgöçtü cara çaap, anı tüspölündö somdosu da, için oyup kirdi. Tümöndögön el kaygıga

haber salar. Aradan günler aylar geçer. Aniden ortadan kaybolan oğlu yüzünden huzursuz olan han, halkını toplayıp ferman okutur.

- At binmeye muktedir erkekler ellerine silah alıp oğlumu aramaya çıksın. İyi haber getirene kilosunca altın vereceğim. Kim kötü haber getirirse onun başını kesilir. Eğer, hiç kimse hiçbir haber getirmezse hepinizin başı kesilir, demiş Han.

At binmeye muktedir erkekler hepsi birlikte at koşturup, aramadık yer bırakmayıp her yeri didik didik ederler. Nice gün durmaksızın yürük atlar toz kaldırıp yol aldılar. "Ezginin makamı Azamatın kulaklarının pasını alıp başını döndürüyor. Şimdi sadece kopuz değil bütün orkestra çalıyor gibi hissediyor. Bu bir yana babasını da, kopuzunu kucaklayıp arka sırada oturuyormuş gibi hayal etti. Toz kaldıran yürük atlar!.. Heyt! Dayısı Kambar, her zaman böyle haykırır. Böylece yıkların toynak sesleri daha azameli duyuluyormuş gibi olur. Şimdi ezginin içindeki yürük atların toynak seslerini dinlerken onun da "Heyt!" diye bağırısı geldi. Ezginin tesirini bu zamana kadar niye hissetmemişti?!

Toynak sesleri durdu. Tam bir sükunet. Tıpkı bomboş uzanan çölü andırıyor. Çok koşup yorulan atlar ter içinde kalmış, ümidini yitiren yiğitler sessizliğe gömülmüştü. Etraf zifiri karanlık. Yangından arda kalan ağaçların gövdeleri sivrilip görünüyor. Hareketli hiçbir canlı yok. Her şeyi alevlerin dili yalamış yutmuş. Çevreleyen halkın ortasında sadece Kambar Han'ın çevik tazısı koşuşturuyor. Geride erimiş kılıç ve mızrağın ucu kalmış. "Bu felaket gece içinde, uyurken olsa gerek." diye düşündü halk. Sadece düşündüler. Konuşan hiç kimse yok. Bir söz söylemeye hiç kimse cesaret edemiyor. Hana kötü haber vermeye, kim cesaret edebilir ki?! Konuşmaktansa dilsiz kalmak yeğdir. Toplanan halk yanmış ağaç gövdeleri gibi hareketsiz kala kaldılar. Bu durumda ağızlarını açıp fikir teatisinde bulunmak dahi korkunç görünüyordu. Onların geleceği, karanlık içindeki bozkır gibi kapkaranlık idi...

Tam o sırada kara külleri savurarak bir fırtına çıktı. Yorulmuş atlar, canından bezmiş halk taş dönmüş gibi hareketsiz. Bu anda yakınlardan gelen, deve yavrusu gibi bağırın bir ses sessizlik içindeki halkı tedirgin etti. Sanki bunu bile duymamış gibi hepsi hareketsiz. Topluluk içinden bir yiğit atını koşturdu ve acı içinde bağırın sesi aramaya başladı. Ses uzaktan gelmiyormuş. Karşı taraflarındaki yanmış ağacın iki dalı arasına gerilmiş kıl gibi bir cisim çıkarıyormuş bu sesi. Kısacası maymunun bağırsağı olsa gerek diye düşündü, akıllı yiğit. Fırtına güçlenince kuruyan bağırsağın çıkardığı ses daha da arttı. Çıkan sesin acıklı ezgisi, Kambar Han'ın oğlunun ölümünü anlatıyormuş gibi hissediliyordu. Bu kerametli sesin işe yarayabileceğini anlayan akıllı yiğit, atından inip onu almak için işe girişti. Kurumuş dalı keserek onu insan bedeninin görünüşü gibi yontuktan sonra, içini de oyup boşalttı.

batıp turuşsa, beregi "bey akıldın" oyunçuk casap catkanı eç kimge cakkan çok. Köp uzabay eki kolun böyrögünö tayanıp, mandaş urunup oturgan ak sakalduu kariyanın tüspölündögü aspap payda boldu. Aga sakalı ıldıy çaş kuyulup catkanday caltırıy kuuragan içegiden bir neçe katar tarttı da, aligi bozdogon dobuştay kılıp çıñay tolgodu.

- Kettik! - dedi akılman. - Emi canga barabız.

El dürböy tüştü. Baardığında "ölümgö baştı ayla kaçça. Köpçülük aligi "oyunduk - casagan "bey akıldın" artınan ünsüz düpüröy cönöştü.

Çıdamı ketken Kambar - Han karool döbödö kütüp turgan eken. Terebel aza kütökündöy cım - cırt. Calgız gana attardın dübürtü cer düñürötöt. Belgisiz azamat ak köbük çaçkan argımaktın oozun tartıpay ırıp tüştü da, Handın aldına çögödöy otura kalıp özü casagan aspabın koluna aldı. Kambar - Han ündögön çok. Baardığı cım - cırt. Uşu saam torgoydun tili üzülüp, kündün nuru türönüp, şamal sokpoy kalgan sıyaktuu, cansız ele...

Belgisiz aspap tilge kirdi. Anın dobuşu aalamga ugulçuday biyik ele. Murda mınday keremet ündü kim uguptur!? Küünün ırğaktarı ölgön can tirlçüüdöy mukam, sokur közdön çaş çıkçuday muñduu da ele. Handın köz aldına bardığı aykın tartıldı. Tümöndögön argıkaktardın dübürtü kulan kuup cürgöndöy cürök degdetet. Ay talaanın şamalı kulaktın kırında oynoyt. Andan soñ cım - cırt Kulan da çok, cel da çok. Bardığı cerguyga kirip ketkendey in - cıñ. Calgız gana bozdogon dobuş bul düynögö muñup aytkanday sızdayt. Handın cürögü bulkundu. Közünön çaş attı.

- Toktot! - dedi al kaarduu. - Bul kayaktağı balaket dobuş ele?! - Terebel kayradan tuncuradı.

Başka aytaarıñ çokpu? - dedi Han.

Belgisiz azamat cer karagan kalıbında baş çaykadı.

- Munun başın algıla! - Handın kaarınan solk ete oygonuşkan celdetter belgisiz azamatka uçup cetiştı.

- O, akıykattuu Hanım, - dedi belgisiz azamat oturuşup cazbay. - Men Sizge ün katkanım çokko. Sızdın cürögünüzdü oorutup caman kabardı aytkan beregi dobuş emespi. Künöölösöñüz uşunu künöölöñüz. Mende emne cazık?... Han saamga taş tiştegendey ünsüz turdu.

- Attıy bolbostur... - Barmagin tiştep, közün cumdu. Anın azırkı bütümü bardığın çeçmek.

- Algıla! - dedi Han ordunan ırıp turup. El tolkuy tüştü. Bul emne degen şumduk!?

- Beregi say söğümdü sızdatkan dobuştun başın algıla! Eki kolun kesip, butun culgula! Al emi sen!... - dedi Han belgisiz azamatka ömürün ötüp, küñün bütönçö menin mañdayımdaşul küñünü çertip

Toplanmış olan halk merak içinde beklerken, "aklı evvel" yiğidin orada oyuncak hazırlaması hiç kimsenin hoşuna gitmedi. Aradan çok geçmeden, iki elini böbreklerine doğru koyup bağdaş kurup oturan ak sakallı ihtiyârın görünüşündeki alet ortaya çıktı. Bu alete sakalından aşağıya gözyaşı süzülüyormuş gibi parlayarak kuruyan bağırsağı birkaç kez çekip, biraz önce çıkan acıklı ses gibi ses ayarına getirdi.

- Gidelim, dedi akıllı yiğit. "Artık hanın yanına gidelim". İnsanlardan uğultu yükseldi. Hepsinde "Göz göre göre ölüme nasıl gideriz" düşüncesi hâkim. Ama gitmeyip de ne yapacaklar. Çoğunluk, biraz önce oyuncak hazırlayan "aklı evvel" in arkasından sessiz bir şekilde yürüdü.

Sabırsızlanmaya başlayan Kambar Han, gözetleme tepesinde beklemekteymiş. Civar sanki bir felaket bekliyormuş gibi sükunet içinde. Sadece atların toynak sesleri yer titretiyor. İsimsiz kahraman, ağzından ak köpük saçan attan gemini çekmeden atlayıp indi ve Hanın önünde diz çökerek yapmış olduğu aleti ona sundu. Kambar Han ses çıkarmadı. Herkes sessiz. Bu anda turgay kuşunun dili kopup, güneşin ışığı tükenip kalmış gibi, her şey donakalmıştı... İsimsiz alet dile geldi. Onun sesi duyulabilecek kadar yüksekti. Önceden böyle etkilleyici bir sesi kim duymuş? Türkünün ritmi ölen kişiyi diriltecek gibi makamlı, kör gözlerden yaş akıtacak kadar hüznü iddi aynı zamanda. Tüm olanlar hanın gözlerinin önünden geçti. Toplu hâldeki yürük atların toynak sesleri, yabancı at kovalıyormuş gibi bir duygu veriyor. Geniş bozkırın rüzgârı kulağı yalayarak geçiyor. Ondandır büyük bir sessizlik, yabancı atlar da yok, rüzgâr da. Her şey yerin dibine girmiş, kaybolmuş gibi etraf sepsessiz. Sadece bu ses dünyaya hüznünü anlatıyor gibi sızlıyor. Hanın yüreği burkuldu. Gözlerinden yaş aktı.

- Durdur! dedi kızarak. "Bu nasıl bir felaket ses?!" Etraf bir daha sessizliğe gömüldü.

- Başka söyleyeceğin bir şey yok mu? dedi Han.

İsimsiz kahraman başını yere eğerek yok anlamında başını salladı.

- Bunun başını vurun! Hanın sesiyle irkilen cellatlar, koşar adımlarla isimsiz kahramanın yanına geldiler.

- Ama, adâletli Hanım, dedi isimsiz kahraman, oturma şeklini bozmadan. Ben size hiçbir şey söylemedim ki. Sizin yüreğinizi acıtıp kötü haberi söyleyen bu ses değil mi? Suçlayacaksanız onu suçlayın. Benim suçum nedir?... Hanın bir süre ağzını bıçak açmadı.

- Gerçekten olmaz... Parmağını ısırıp gözünü yumdu. Onun bu hâli son kararını vermek içindi.

- Vurun! dedi Han, yerinden fırlayıp ayağa kalkarak. Kalabalık dalgalandı. Bu nasıl bir şey?!

- Biraz önce her bir kemiğimi sızlatan, sesin sahibinin başını kesin! İki kolunu kesip, ayağını koparın! Şimdi gelelim sana!.. dedi Han, isimsiz kahramana dönerek "Ömrüm tükenene, günlerim bitene dek benim

oturasın!...

Uayt deseñçi! Bütüm bolbosoñ koyo kal! Belgisiz azamat başı kesilip, kolu butunan acıragan aspabin kolunan tüşürböy, ömürü ötüp, küñü bütökönçö Handın mañdayında küü çertip oturgan deyt. Al caratkan küü çaçıragan eldi biriktirip, cüröktön tünök alıp, ukumdan - tukumga taradı. Keremet dobuştı ııgargan aspap KOMUZ dep atalıp, mına bizge cetti. "Küünün başı Kambarkan" degen söz uşundan kalgan".

Küü büttü. Kambar çekesindegi çıbrıktagan terin aarçıp, komuzun cükkö cölödü da, ünsüz ordunan turup, kolomtodogu çıçalanı içkeretti. Baybiçesi kamır iylep kirdi. Azamat caagin tayanıp oturgan kalıbında kıymılısız. Anın köz aldına: böyrögün tayangan aksakalga tüspöldöş birinçi komuz, anı çertip oturgan belgisiz azamattı elestetti. Küünün kayrıktarı aalamga ugulçuday biyik dağı, muñduu dağı. Oşol zamat orkestrge almaşat. Artkı katarda komuzun üñküyö kuçaktap oturgan atası belgisiz azamatka okşoş. "Cok!"... - deyt Azamat öz içinen, - atam anday çekindüülökkö bara almak emes. Başkanı koy, mamam meni çıkrıtıp sabap catkanda eç nerse ukpaganday üñküyüp otura beret... - Belgisiz azamat andayga çıdamak emes... "Üñküyüşüp, erkinen acıragan eldin ömürünö sebepker bolgon sıykırdıu dobuş, içegisin kılga aylantkan maymıl köz aldığa tartılat. Keleçektin baktısına sebepker bolgon ölüm kandaı ardaktıu!... Eç nersege kızıkpay çaşagan ömürdön, oşol maymıldın ölümü artkı? "Men küröşkö degele kızıkpaym. Mamam bolboso eçak çıgıp ketmekmen. Al Kambar - Handay buyruk beret da turat. Belgisiz azamat öñdönüp buyruktan keremet iş caratuu menin kolumdan kelbeyt..."

- Dastorkongo karaylı, - dedi Kambar, - Ömür dastorkondun üstündö gana toktop turat imiş...

...Ertesi kün çaçıray beelerdi celege aydap kelip, kulundardı baylap, çekenin üy ırgıtıp, kamçısını süyröy, kirgen Kambar, kuuragan arça döñgöçtü baltalap oturgan Azamattı kördü. Al ünsüz dulduñdap cıgaç somdop catat.

- Emne kılıp catasıñ? - dedi Kambar kızılıp.

- Birinçi komuzdu casayın dedim ele... - Azamat uyalganday tömön karap, çekesin tüydü.

- O, oşondoybu!? Cakşı oyun bar eken... Baybiçe, arkı kömököydü alıp kelçi? Azamatka kerkilerimdi bereyin! Ugup catasıñbı?! Bul Azamat birinçi komuzdu casaym dep catpaybı!...

Azamattın denesine ot tutanganday boldu. Közünö birinçi komuz elestep, kulagına "Kambarkan" kuusu cañırıp turdu...

karşımda bu türküyü çalıp oturacaksın!.."

Heyt be desene! Kararın güzelliğine bak! İsimsiz kahraman, kolları kesilip kollarından ve ayağından olan müzik aletini elinden düşürmeden, ömrü tükenip günleri bitene dek Kambar Han'ın karşısında, türkü çalıp oturmuş diye anlatırlar. Onun icad ettiği türkü saçan bu alet, halkı birleştirip yüreklerde yer edip nesilden nesile geçmiştir. Bu etkileyici sesi çıkaran müzik aletine KOPUZ demiş ve günümüze kadar gelmiştir. "Türkünün başı Kambar Han" sözü işte buradan kaynaklanmıştır."

Türkü bitti. Kambar, ensesinde tomurcuklanan teri silip kopuzunu yüklüğe yasladıktan sonra tek kelime etmeden yerinden kalkıp ocaktaki alevi azalttı. Hanımı hamur yoğurmaya başladı. Azamat, oturduğu haliyle eli çenesinde, hareketsiz. Onun gözlerinde, ellerini böbreklerinin üstüne koymuş ak sakallı ihtiyâr görünüşündeki ilk kopuzun, onu çalıp duran isimsiz kahramanın hayali vardı. Türkünün ezgileri tüm dünyaya duyulabilecek kadar daha yüksek, daha hüznü. Bir anda orkestra oluverir. Arka sıralarda kopuzu kucağında eğilip oturan babası, isimsiz kahramana benziyor: "Hayır!.." der Azamat içinden "Babam böyle kararlılık gösteremez. Bırak başkasını, annem beni döverken bile ses çıkaramıyo, başını eğip oturmaya devam ediyor... İsimsiz kahraman buna dayanamazdı...". Başları önde, ne yapacaklarını bilmez olan halkın yaşamasına vesile olan bu sihirli ses ve bağırsağı kıla dönüßen maymun gözlerinin önüne geldi. Geleceğin kaderine sebep olan bu ölüm, ne kadar da saygın!.. Hiçbir şeye ilgi duymadan yaşamaktansa, o maymunun taddığı ölüm yeğ değil midir?! "Ben güreşe artık ilgi duymuyorum. Annem olmasa, hemen bırakırdım. O Kambar Han gibi emir yağdırıp duruyor. İsimsiz kahraman misali emirden bir gizemli iş çıkarmak benim elimden gelmez..."

- Sofraya gelelim, dedi Kambar, "Ömür, sadece sofranın üstünde bulunurmuş..."

...Ertesi gün, dağılan kısırakları bağlanacak yerlerine sürüp getirip tayıları bağlayıp çepkenini evin sütüne fırlatıp kamçısını sallayarak eve giren Kambar, kurumuş ardıc kütiüğü baltayla kesmeye çalışan Azamat'ı gördü. O sessiz bir şekilde dikkatle ağaca şekil vermeye çalışıyordu.

- Ne yapıyorsun? dedi Kambar, merakla.

- İlk kopuzu yapayım demiştim... Azamat utancından yere bakıp çenesine dokundu.

- Ha, öyle mi?! Güzeli bir düşünceymiş... Hanım arkadaki alet çantasını getirir misin? Azamat'a aletleri vereyim! Duyuyor musun?! Azamat ilk kopuzu yapacağım diyor!...

Azamat'ın bedeni tutuşmuş gibi oldu. Gözünde ilk kopuzun hayali, kulağında "Kambarkan" türküsü yankılanıp durdu...